

Regie op één digitale samenleving

Digitale Agenda Gemeenten 2028

Voorwoord

Als zich belangrijke nieuwe ontwikkelingen voordoen in ons leven – of in onze samenleving - moeten we ons daartoe verhouden. We moeten er een relatie mee opbouwen. Niet zo heel erg nieuw, maar wel erg belangrijk is de opkomst van de digitalisering sinds pakweg de jaren tachtig van de vorige eeuw. De digitalisering heeft zich sindsdien exponentieel ontwikkeld. De wittebroodsweken voor onze relatie met digitalisering zijn dan ook al lang voorbij. En onderhoud van die relatie is noodzakelijk. Misschien is het zelfs tijd voor relatietherapie en moeten we praten.

Een aantal dingen moet namelijk echt anders in deze relatie. De digitale samenleving is nog steeds verrassend, innovatief, bruisend en verrijkend. Achter de voorkant van onze telefoon vinden we een wereld van kennis, ervaringen, contacten, cultuur, kennis en uitwisseling. Daarmee kunnen we individueel en samen de hele wereld aan. Maar er komt ook een waaier van minder mooie dingen op ons af. Zoals cybercrime, desinformatie, discriminatie, democratische ondermijning, polarisatie en genadeloze verdienmodellen die onze democratie en economie teisteren. Bovendien heeft die telefoon ook nog eens een achterkant. Waar gaat alle data naartoe en welke onderneming of overheid doet er achter de

schermen zijn voordeel mee? Zo kan een roze wolk zomaar veranderen in een dichte grijze mist.

Kortom: de relatie is aan bijsturing toe. Dat vraagt om een openhartig gesprek op basis van de juiste informatie. En om stevige vervolgstappen en heldere afspraken. Zodat onze samenleving niet gestuurd wordt door digitale ontwikkelingen, maar andersom. En we gezamenlijk de vruchten van digitalisering kunnen plukken, omdat we slimme afspraken hebben gemaakt over de standaarden die we daarbij hanteren. Met de discipline om onszelf en elkaar aan die afspraken te houden.

Met de Digitale Agenda 2024 liepen gemeenten vier jaar geleden voorop in het gesprek over waarden in onze digitale samenleving. We hebben sindsdien gezien dat dit niet vanzelf gaat, dat daar regie voor nodig is. En de moed om keuzes te maken, kaders te stellen en elkaar te binden aan dezelfde visie op één digitale samenleving. Dat doen we samen met inwoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties en medeoverheden. Zo brengen we onze relatie weer op het goede spoor: stabiel en bestendig voor de lange termijn.

*Peter Snijders,
voorzitter VNG-commissie informatiesamenleving*

INTRODUCTIE

Perspectieven

Leven in een digitale samenleving

Onze samenleving is 'gedigitaliseerd'. Dit was nog niet eerder zó goed merkbaar en alles wijst erop dat de impact alleen maar groter wordt. Dit is verrassend: digitalisering is niet nieuw meer, we zouden op een zeker moment in rustiger vaarwater moeten komen. Niets blijkt minder waar.

Onze maatschappij is juist sterker en sneller veranderd dan we ons ooit konden voorstellen. Kijk naar hoe we leven, contact hebben, samen zijn. Het is niet meer te vergelijken met tien, twintig jaar geleden. Jongeren groeien op met internet, zitten op platforms, communiceren op hun eigen wijze.

Covid heeft eraan bijgedragen dat thuiswerken, online leren en ons leven online organiseren normaal is geworden. De technologie heeft een vlucht genomen het is inmiddels verweven in alle facetten van onze samenleving, dienstverlening en levens van mensen. En wat brengt AI ons nog?

Gemeenten zijn daarin vanzelfsprekend meegegaan. Ook zij passen hun dienstverlening aan en komen tegemoet aan de veranderende wensen van inwoners en bedrijven. Beschermen, zorgen en ontzorgen waar mogelijk.

Om de drukte en orde op straat in de gaten te houden, kan de gemeente bijvoorbeeld kiezen voor camera's met allerlei slimigheden, zoals automatisch tellen en automatische herkenning van ongelukken en zelfs geweld. Dat is krachtige technologie, maar ook risicovol natuurlijk. Het gaat over méér dan privacy en veiligheid. Wat moet je daarbij afwegen, hoe voer je daarover een goed gesprek? Dat is een continu proces.

Wie die veranderingen ook merken zijn: Boaz, Carina, Dylan en Hanne. We nemen u kort mee in hun verhaal.

Boaz (43), inwoner

'Gelukkig, dat scheelt', zegt Boaz opgelucht. Hij kwam er net achter dat hij een nieuw rijbewijs ook online kan aanvragen. Dat komt goed uit. Z'n zoontje werd met keelpijn wakker en kan vandaag niet naar de opvang. Boaz moet dus nu thuiswerken. Het voorwerk kan dus lekker vanuit huis. Nu nog een foto laten maken, die gaat via de RDW naar de gemeente. Dan kan hij later deze week zijn vernieuwde rijbewijs ophalen bij de gemeente zonder afspraak.

Het is sowieso een drukke week voor Boaz. Hij moet ook naar het Centrum voor Jeugd en Gezin samen met zijn ex-vrouw. Hij heeft met haar een dochter van 15. De afspraak met zijn ex-vrouw is ook online. Zij hebben zorgen over hun dochter: ze komt haar kamer haast niet meer af en spreekt alleen nog via een online game met mensen. En dat lijken niet al te betrouwbare types te zijn. Zij gaat van scherm naar scherm, van app naar app. Haar laptop van school houdt in de gaten of zij haar aandacht erbij houdt. Boaz weet precies hoe het met haar ontwikkeling en cijfers op school gaat, maar wat vindt zijn dochter daar eigenlijk van? Met haar telefoon is het anders: zij zit op allerlei sociale apps, waar de memes en trends elkaar razendsnel opvolgen, buiten het zicht van Boaz. Zijn dochter maakt soms grapjes en zegt soms dingen waar Boaz zich zorgen over maakt: hoe komt zij daarbij, hoe hoort zij daarover? Als ze over politiek praten, gaat het er soms fel aan toe en lijken ze wel een andere taal te spreken. Zijn dit die bubbels waar hij over hoort, is dat nu ook al iets waar kinderen mee te maken hebben? Hoe ga je daarmee om?

Boaz peinst even wat voor zich uit achter z'n bureau.

Carina (52), vice-voorzitter gemeenteraad

Zo, dat was weer een lange raadsvergadering gisteren. Carina is er nog steeds mee bezig. Het was een volle agenda met veel 'regelzaken'. Maar ook het "ethisch advies stop straatintimidatie" stond op de agenda. De ethische commissie had zich vooral over de stop-intimidatie-app gebogen. De commissie stelde zichzelf de vragen: kan het, mag het, hoort het en is het wenselijk. Het werd voer voor een lang gesprek. Het échte raadswerk: het praten over normen en waarden die je in de gemeente wilt gebruiken. Maar ook: wat kost het? Want zo'n app betekent dat je daar structureel geld aan moet uitgeven. En de app is maar een deel van de totale aanpak van straatintimidatie in de stad.

Verder stelt het College voor om meer geld te besteden aan ICT of beter digitalisering. In de i-visie die voorligt staat dat met goed databeheer medewerkers beter inzetbaar zijn in de dienstverlening aan inwoners en bedrijven. En dat wil het College. Alleen zijn de uitdagingen van beveiliging, Europese wet- en regelgeving, AI, en het terugdringen van administratieve taken er meer dan de gemeente zelf aankan. Daarom is het voorstel om aan te sluiten bij het samenwerkingsverband in de regio. Gelukkig stemt de raad in!

Dylan (27), ondernemer

Vlak na corona begon Dylan met haar winkel in vegan taarten. Het gaat zo lekker! Het lijkt wel of de hele streek ze wil hebben. Mensen komen écht overal vandaan. Ze is nu drie dagen per week open, maar ze wil meer dagen open. En ze wil het pand naast haar ook huren, en dan uitbreiden. Voor die verbouwing heeft ze een vergunning nodig: de gevel is beschermd dorpsgezicht. En die moet worden aangepast.

Dylan kijkt op de website van de gemeente. Daar snapt ze niks van. Hoe moet zij nu de vergunning aanvragen? Wacht, Jiu Chan, die de supermarkt aan de overkant heeft, verbouwde vorig jaar ook de gevel. "Je moet gewoon naar de bibliotheek", zegt Jiu Chan, "daar hebben ze me goed geholpen". Doet de bieb dat? Dylan gaat erheen, en ja hoor. Een vriendelijke man helpt haar met de

website van haar gemeente. Daar vinden ze samen de informatie die zij nodig heeft voor het aanvragen van de omgevingsvergunning. Ze had nog een aanvullende vraag en die heeft ze gemaild. Nu is het wachten op de reactie van de gemeente. Ha, dit kostte minder tijd dan gedacht. Dylan: "Ik denk dat ik maar eens een nieuw recept probeer".

Hanne (36), informatiemanager van de gemeente

Op de vraag van haar buurman Bas wat doet een informatiemanager, antwoordt Hanne: "Het is praten, verbinden en creatief zijn". Hanne is 2 jaar geleden aangenomen bij de gemeente Overbrugge, de functie bestond toen nog niet zo lang. "Het doel is om alles met informatie, digitalisering en ICT slim met elkaar te verbinden. Dat betekent soms dubbel werk opsporen en ervoor zorgen dat dat minder wordt en uiteindelijk verdwijnt. Maar ook dat collega's op de hoogte zijn van elkaars werkwijze waar het gaat om dit soort digitale zaken", vertelt ze verder. "Mmm, interessant. Maar wat betekent dat dan voor mij als inwoner?" Hanne denkt even na. "Ja daar zeg je zoiets. We zitten in een transitie. Bijna alles heeft wel iets met digitalisering te maken in het dagelijks leven, toch? En wat is dan onze rol als gemeente. Met die invloed in de samenleving moeten we ook iets. Ik vind dat wel moeilijk. Nog niet eens om te bedenken wat de gemeente dan voor inwoners moet doen. Dan kom je snel op ondersteuning in het digitaal weerbaar zijn; inwoners beschermen tegen ongewenste invloeden van nieuwe technologie, dat soort dingen. Goed faciliteren als ze iets aanvragen. Alleen merk ik in de organisatie wel, dat er nog onvoldoende oog voor is, dat de digitale transitie ook echt alle inwoners 'treft'. Dus hoe krijg ik de collega's mee dat die transitie er ook toe doet in hun werk? En wat betekent dat voor mijn rol als informatiemanager?". Bas knikt, hij herkent wel wat Hanne bedoelt. "Dus eigenlijk moet jij je 'nieuwe' beroep nu alweer opnieuw uitvinden?!"

1

Inleiding

Digitalisering verandert onze samenleving voortdurend. De baten zijn glashelder: mensen zijn verbonden, ons scherm is een venster op de wereld, overheden kunnen inwoners gericht van dienst zijn en de digitale sector is een katalysator van economische groei. De lasten zijn ook voelbaar: onze democratie staat onder druk door de verdienmodellen van sociale media, we zien dat ook discriminatie zich laat automatiseren en de economische groei is bijzonder ongelijk verdeeld. We zien zelfs dat een stapeling van deze effecten grote groepen inwoners in hun bestaanszekerheid raakt.

De grote impact van digitalisering volgt uit de grote verwevenheid ervan met alle facetten van onze samenleving, dienstverlening en levens van mensen. Het is een vanzelfsprekendheid in alle beleidsonderdelen van de overheid, van het fysiek domein tot democratie. Daarin helpt digitalisering ontegenzeggelijk om de samenleving beter te maken, de grote opgaven die er liggen aan te pakken. Dat gaat niet vanzelf er is nog veel werk aan de winkel: om de kansen van gisteren goed te pakken en klaar te zijn voor die van morgen. Het is ook duidelijk dat er risico's en schade met digitalisering meekomen. We hebben zorgen over wat het 'digitale leven' doet met onze jongeren, onze economie raakt verder uit balans, desinformatie ondermijnt onze democratie. Hier is te veel ruimte voor gelaten; de maatschappij wil hier weer regie en controle op. Met een actieve overheid die jongeren, de economie en onze democratie beschermt. Net als onze waarden: transparantie, autonomie, vrij ondernemerschap. Om zo een nieuw toeslagenschandaal te voorkomen. Zoals gezegd gaat dit niet vanzelf, het vraagt om een verandering met hoe wij nu te werk gaan. Met expliciete afwegingen en keuzes rond de inzet van technologie en grondige discussie daarover. Verwerkt in 'updates' van onze democratische processen, verantwoordingsstructuren en uitvoering. Waarin de 'civil society'¹, private partijen en natuurlijk medeoverheden samenwerken aan

een maatschappelijk gedragen visie over waar onze digitale samenleving naartoe moet bewegen. Met een gedeelde visie en een gezamenlijk doel zetten we een cruciale stap voorwaarts, waarmee we een fundament leggen voor betrouwbare en inclusieve digitale dienstverlening. Dit avontuur begint met het samen met gemeenten verkennen van de noodzakelijke transitie, begrijpen hoe hun behoeften passen binnen deze transformatie. En vanuit het collectief sturen op deze verandering en de besluitvormingsprocessen met meer ruimte voor maatwerk. Dit is niet zomaar een project; het is onze gezamenlijke toekomst.

Gemeenten laten met deze agenda zien hoe zij de komende jaren de kansen benutten die digitalisering biedt, voor grote maatschappelijke opgaven, het verdienvermogen van Nederland, en om de dienstverlening nog beter aan te laten sluiten bij de eisen en verwachtingen van de samenleving.

Dit doen gemeenten met elkaar en mede-overheden. In een tijd van grote schaarste van mensen en middelen, is gezamenlijkheid en collectiviteit essentieel. Want de tijd dat gemeenten het alleen konden ligt achter ons. Gemeenten en de VNG ervaren een enorme urgentie om het werk waar we voor staan samen op te pakken en te standaardiseren (in brede zin), zodat de VNG haar leden kan ontzorgen. Van gegevensmodellen tot APV's, van API's tot Principes. Om werk bij elkaar uit handen te kunnen nemen, zijn gemeenten ook bereid werk uit handen te geven. Goed georganiseerd, als één sterke bestuurslaag nemen zij elkaars inzichten, standaarden, kaders over – in toenemende mate volgens het mantra 'pas toe, of leg uit'. Uiteraard met nauwe verbindingen tussen de (interbestuurlijke) netwerken.

Zo zetten gemeenten technologie in om de wereld een beetje beter te maken. En kunnen zij de instrumenten van morgen, zoals AI, verantwoord en met legitimiteit gebruiken.

1 Burgermaatschappij.

Digitalisering transformeert

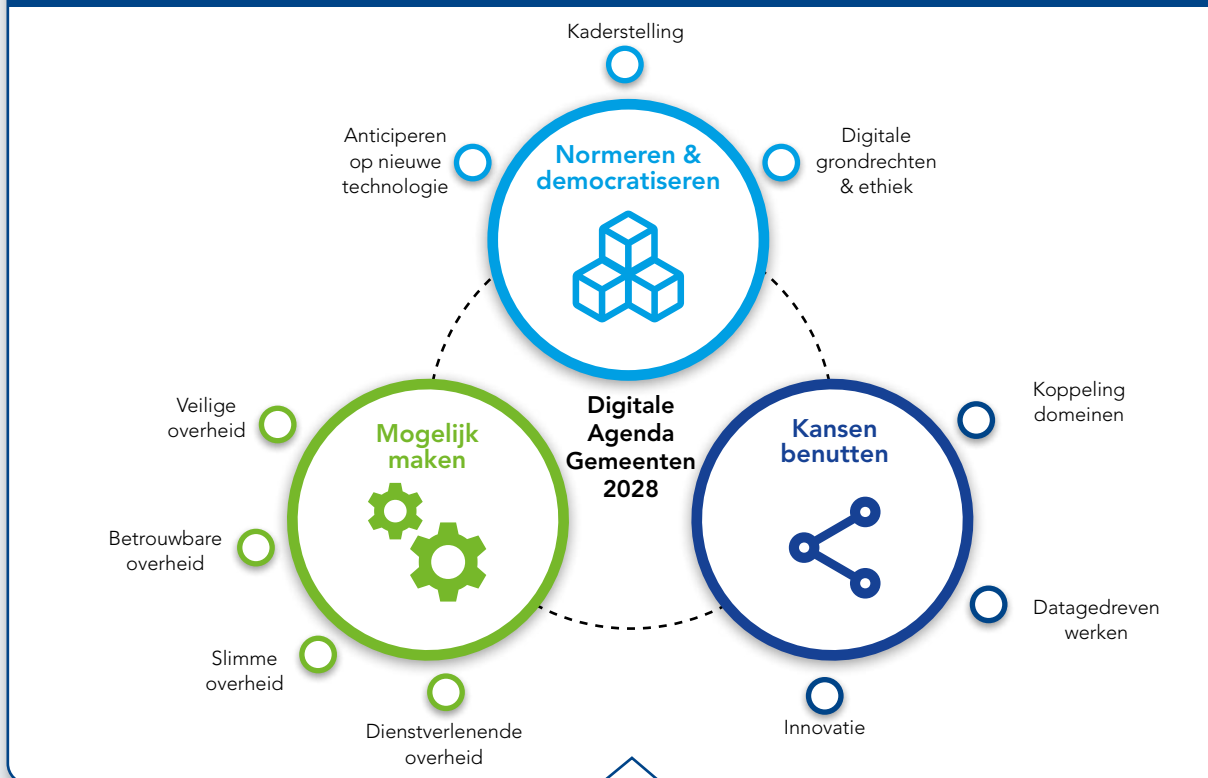
OMKERINGSTHEMA'S UIT VNG-STRATEGIE 2030

ONTWIKKELTHEMA'S UIT VNG-STRATEGIE 2030

DIGITALE AGENDA GEMEENTEN 2028

OMGEVING

Ontwikkelingen in onze omgeving

Succesvolle opkomst van waardenbewustzijn

Digitale technologie is in de ontwikkeling vaak ontwrichtend voor de samenleving. De introductie van nieuwe technologieën vindt in veel gevallen plaats volgens de mantra 'move fast and break things' van Silicon Valley. Bescherming van publieke waarden en digitale grondrechten van inwoners zijn daarbij te vaak over het hoofd gezien. De afgelopen vier jaar lag de nadruk meer op *waardenbewustzijn*. En werden discussies gevoerd over wat we gewenste en niet-gewenste effecten vinden van nieuwe technologie. Ook binnen de overheid zien we dat alle bestuurslagen bij het inzetten van digitale technologie denken en werken vanuit een breed waardenperspectief. De politiek-bestuurlijke verankering van het belang van publieke waarden bij nieuwe technologieën is in die zin de goede kant opgeschoven, en daar blijven we aan werken. Voorbeelden van concrete uitingen die we nu al zien zijn de Werkagenda Waardengedreven Digitaliseren van het rijk, de Interprovinciale Digitale Agenda (IDA), de Vaarkart Digitaal op Koers van waterschappen en Europese Digitaal Decennium van de Europese Commissie.

Overheid aan het roer van de digitale samenleving

De volgende stap voor de komende jaren is om dit waardenbewustzijn om te zetten in waardenverankering in verschillende kaders, standaarden en wetgeving. Zowel de Europese Commissie als de rijksoverheid vindt het noodzakelijk om meer aan het roer te staan van de digitale samenleving. Dat is in lijn met de adviezen van belangrijke adviesorganen als de Raad van State, de Raad voor het Openbaar Bestuur, de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid en het Rathenau Instituut. Aan het roer kan de overheid democratisch de koers van de digitale

samenleving bepalen en via bijsturing volgens de algemene beginselen van behoorlijk bestuur, ervoor zorgen dat kansen worden benut. En waar nodig extra bescherming aan inwoners wordt geboden.

Meer houvast voor inwoners

We zien daarnaast veel in beweging om de informatiepositie, participatie en rechten van inwoners te versterken in de digitale samenleving. Zij moeten weten welke technologische ontwikkelingen er zijn, deze begrijpen en met de toepassingen kunnen omgaan. Verder moeten zij zich kunnen beroepen op rechten en (bezwaar) procedures als zij het niet eens zijn met bepaalde ontwikkelingen of uitkomsten. Dit is nog eens onderstreept in het rapport van de Parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening *Blind voor mens en recht*. Overheden moeten meer houvast bieden aan inwoners in de digitale samenleving, want een nieuw Toeslagenschandaal 'kan morgen weer gebeuren'. Dat legt een grote verantwoordelijkheid bij de overheid om mensen die digitaal niet kunnen meekomen, toch te (blijven) bereiken.

Grip op de markt

Ook de verhouding overheid-markt verandert. Zowel het rijk als Europa stelt de komende jaren het belang van 'digitale onafhankelijkheid' centraal. Dat betekent veel meer handelen vanuit eigen kracht. Gegeven de huidige dominantie van met name Amerikaanse en Chinese technologiebedrijven zijn hiervoor sterke geopolitieke argumenten. De ambitie is om bestaande afhankelijkheden van grote marktpartijen af te bouwen, en meer kennis en kunde in huis te halen. Zo komen overheden meer 'in control' als het gaat om de data, digitale infrastructuur, software en digitale veiligheid. Het afbouwen van afhankelijkheden helpt ook publieke waarden te

verankeren in onze digitale infrastructuur. Deze ambitie wordt de komende jaren waargemaakt door scherpe voorwaarden te stellen aan inkoop en subsidies, zowel qua inhoudelijke doelstellingen als qua procesafspraken (bijvoorbeeld open-source werken).

Nieuwe verdienmodellen en de burgermaatschappij

Een opvallende ontwikkeling in dit verband is dat er in Nederland steeds vaker 'open' modellen voor innovatie en verdienvermogen ontstaan. Daarbij valt ook de groeiende rol van het maatschappelijk middenveld (*civil society*) op. Naast publiek-private samenwerkingen komen er ook publiek-civiele samenwerkingen, waarbij de maatschappelijke meerwaarde voorop staat en niet het winstbejag. Denk bijvoorbeeld aan de CoronaMelder of aan de ontwikkeling en het beheer van *digital commons* ('digitale gemeenschapsgoederen'), zoals Mastodon of PubHubs.

Zowel de rijksoverheid als de Europese Commissie jaagt dit soort initiatieven aan, omdat het nieuwe markten aanboort en leidt tot nieuwe verdienmodellen (en de versterking van de positie van het mkb). In december 2023 betoogde de Adviesraad voor wetenschap, technologie en innovatie nog dat de ambities die Nederland heeft op het gebied van verschillende grote maatschappelijke opgaven 'niet waar te maken zijn binnen het huidige systeem'.

Voor de komende jaren zien we grote ambities. Politiek Den Haag onderkent deze ambities. De Tweede en Eerste Kamer hebben beide een Digitale commissie ingesteld. Er is breed commitment dat de ambities alleen interbestuurlijk waar te maken zijn. Een gezamenlijke verantwoordelijkheid die we met het demissionaire kabinet delen en waarvoor we ook een nieuw kabinet aan onze zijde nodig hebben.

'Niet big tech maar de mens moet aan het roer blijven voor een echte duurzame samenleving', aldus Albert J. Meijer, hoogleraar publieke innovatie bij de Universiteit Utrecht.

Trouw, februari 2024

'.. als we willen dat digitale technologie vóór onze samenleving blijft werken, als we kansen willen benutten en risico's willen mitigeren, dan moet digitalisering waardengedreven en mensgericht zijn vormgegeven..'

*Geactualiseerde werkagenda
Waardengedreven Digitaliseren 2024*

3

Ontwikkelingen bij gemeenten

Taakuitbreiding gemeenten vereist meer samenwerking tussen overheden

Het aantal gemeentelijke taken is in de afgelopen jaren sterk toegenomen. Dat heeft er vooral mee te maken dat gemeenten dicht bij hun inwoners staan en daardoor beter zicht hebben op wat inwoners nodig hebben. En dus hebben we de afgelopen jaren grote decentralisatieoperaties gezien in het sociaal domein (WMO en Jeugdzorg) en recent in het ruimtelijk domein met de Omgevingswet. Voor een deel voeren gemeenten taken zelf uit, voor een deel gaat het om taken waarbij gemeenten de regierol hebben. Kleine en middelgrote gemeenten beleggen in toenemende mate de uitvoering van taken bij (gemeentelijke) samenwerkingsverbanden. Vanuit Europa komt wet- en regelgeving die van invloed is op het takenpakket van gemeenten. Ook zijn er crises in Nederland die binnen gemeenten om adequate oplossingen in de uitvoering vragen (denk aan asielopvang, woningtekort, energie en klimaat). Al die crises vragen snelle actie, vaak met *té beperkte financiële middelen*.

Gemeenten kunnen veel, maar deze ontwikkelingen vragen om aanzienlijk meer samenwerking. Tussen verschillende overheidslagen, maar ook tussen gemeenten onderling. Samen Organiseren bestaat inmiddels al meer dan vijf jaar, maar werpt nog onvoldoende zijn vruchten af doordat er nog te veel ruimte bestaat om af te wijken. Eigenlijk is er geen ruimte meer voor vrijblijvendheid, want de tijd dat gemeenten het alleen konden ligt achter ons. Anders loopt het mis in de uitvoering van belangrijke maatschappelijke opgaven.

Veranderende relatie tussen inwoner en overheid

Verschillen tussen mensen op sociaal en financieel vlak leidden de afgelopen jaren tot meer sociale

ongelijkheid. Een samenleving waarin het individu boven het collectief staat, voedt vermindering van sociale cohesie. Zeker in de stedelijke gebieden. En een overheid die er onvoldoende in slaagt om de crises het hoofd te bieden heeft voor wantrouwen gezorgd. Het negatieve imago heeft invloed op het contact dat gemeenten met inwoners hebben. Gemeenten hebben te maken met inwoners die mondiger zijn, en sneller overgaan tot het indienen van bezwaren of klachten. Juist doordat de gemeente zo dicht bij haar inwoners staat, is sneller direct contact mogelijk. Die relatief korte afstand tussen gemeente en inwoners biedt kansen om echt te luisteren naar inwoners en laagdrempelige dienstverlening te bieden, om zo ook niet-gebruik van voorzieningen te voorkomen. Medewerkers moeten daarbij kunnen en durven handelen vanuit de menselijke maat.

Capaciteit is al beperkt en die wordt nog krapper

De krapte op de arbeidsmarkt is een ontwikkeling die breed zichtbaar is en die ook de overheid raakt. Het is een groeiend probleem mede door de vergrijzing. Ook de digitale transformatie en de gemeentelijke dienstverlening staan hierdoor onder druk. Verhoging van het aanbod en de aantrekkingskracht van werk is volgens de SER een oplossingsrichting voor de arbeidsmarktkrapte. Net als effectievere inzet van personeel en het verbeteren van beleidsvorming en de uitvoerbaarheid van beleid. Het personeelsbestand van de gemeentelijke overheid is ongeveer gelijk gebleven, terwijl het aantal taken flink is toegenomen, zowel op uitvoering als beleid. De arbeidsmarktkrapte maakt het zodoende nog meer noodzakelijk om samen te organiseren.

Vertrouwen overheidsdienstverlening

Gemeenten zijn voor inwoners en ondernemers de meest nabije overheid en doen veel taken die voor hen direct van belang zijn. Het vertrouwen van inwoners in de overheid is de afgelopen jaren beschadigd, mede door de gevallen waar dienstverlening ondermaats en niet transparant was zoals in de toeslagenaffaire en de schade door gaswinning in Groningen. Inwoners en ondernemers hebben te weinig zicht op de gegevens die de overheid over hen heeft. Ook gemeenten merken dat. Gemeenten streven ernaar open en transparant te zijn voor de samenleving. Steeds vaker wordt de vraag gesteld hoe de gemeentelijke dienstverlening aansluit bij de behoeften en leefwereld van inwoners en bedrijven.

Collectieve behoeften

Gezien deze ontwikkelingen hebben gemeenten behoefte aan werkende oplossingen op collectieve schaal, die hen in de uitvoering ontzorgen. Gemeenten hebben namelijk zelf vaak beperkte capaciteit. Er is een reëel risico dat het misloopt in de uitvoering van belangrijke maatschappelijke opgaven, zeker bij kleine en middelgrote gemeenten is deze urgentie groot. Gemeenten spelen waar mogelijk in op nieuwe technologieën en vertalen deze naar impact op inwoners en ondernemers, lokale gemeenschap, de eigen organisatie en dienstverlening, en de samenwerking met de markt. Bij het neerzetten van collectieve (digitale) oplossingen zoeken gemeenten altijd naar het rendement (zowel financieel als het effect voor inwoners en ondernemers).

‘De overheid moet burgers actiever informeren over hun recht op toeslagen en regelingen’. Die oproep doen de Nationale ombudsman en Sociaal Werk Nederland aan de politiek. Ze zien steeds meer mensen die voorzieningen mijden doordat ze de overheid niet meer vertrouwen.

NOS nieuws nov 2023

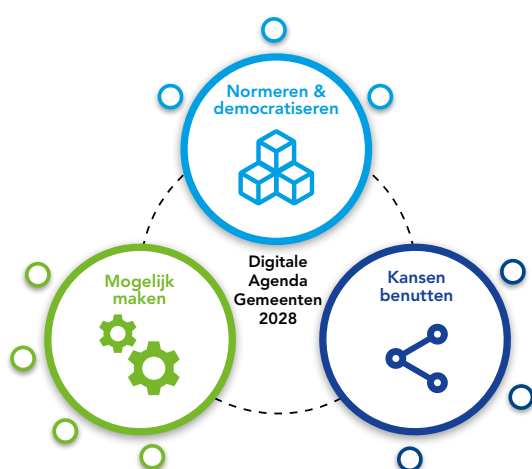
Digitale inclusie én de menselijke maat

Niet iedereen kan, wil of mag mee in de digitale transformatie oftewel de digitaliserende samenleving. Bij de inrichting van de gemeentelijke uitvoering is het belangrijk om oog te hebben voor digitale inclusie en toegankelijkheid. Het is een voortdurende uitdaging om een goede balans te vinden tussen het meegaan in de digitale ontwikkelingen en oog te houden voor de menselijke maat. Gemeenten streven naar betrouwbare digitale dienstverlening met een alternatief voor diegenen die behoefte hebben aan persoonlijk, fysiek contact en ondersteuning.

4

Digitale Agenda Gemeenten 2028

4.1 Inleiding

Vanuit wat er in onze omgeving en bij gemeenten gebeurt, zien we dat de digitale agenda van gemeenten doorgezet moet worden. Dat doen we met een governance die sinds de komst van de vorige digitale agenda goed is verankerd. We baseren ons daarbij op de Verenigingsstrategie VNG 2030: Stap naar voren. Het College voor Dienstverleningszaken richt zich daarbinnen met name op de 'infrastructurele' kant van de digitale transformatie. Het is zeer urgent om meer samen te organiseren en één sterke bestuurslaag te vormen. Ook de Commissie Informatiesamenleving houdt daarom aandacht voor dit onderdeel van het verhaal. Want de basis moet op orde zijn om andere activiteiten mogelijk te maken. Met de komst van de vorige digitale agenda is bij de commissie meer focus ontstaan op de onderwerpen 'overheid' en 'samenleving'. Het beschermen van publieke waarden en de grondrechten van inwoners in de digitale

Eén sterke, collectieve, bestuurslaag

Gemeenten kiezen er in de Verenigingsstrategie voor om zich als collectief krachtiger op te stellen, als één sterke bestuurslaag. Deze ontwikkeling is in het domein van digitalisering ook in volle gang. Het bundelen van expertise, praktijkervaring én uitvoeringskracht. Ze maken de stap van 'samen organiseren' naar 'samen uitvoeren', om inzichten van de één om te zetten in ontzorging van allen.

Gemeenten zetten vaart achter deze ontwikkeling: dit is nodig om steeds complexere opgaven het hoofd te bieden, maar ook om een stevige onderhandelingspartij te zijn en inhoudelijk sterke kaders vast te stellen. Zo staan gemeenten samen met hun medeoverheden aan het roer van de informatiesamenleving.

transformatie is er als belangrijkste aandachtsgebied bijgekomen.

Deze ontwikkelingen leiden voor de lokale overheid tot drie doelstellingen in de digitale transformatie:

1. Normeren en democratiseren
2. Mogelijk maken (de basis op orde)
3. Kansen benutten

4.2 Normeren en Democratiseren

Met deze digitale agenda is de doelstelling om te *normeren en democratiseren* in de digitale samenleving. Hiermee gaan gemeenten een stap verder dan in de vorige digitale agenda, waarin we spraken van ‘duiden en reflecteren’. Niet alleen willen gemeenten de snelle technologische ontwikkelingen volgen en begrijpen, maar juist ook daarin sturen en vormen om publieke waarden en digitale grondrechten van inwoners te beschermen. De keuzes die we als digitale samenleving maken kunnen we niet overlaten aan een paar grote technologiebedrijven, maar moeten we maken via democratische processen en instituties, zoals de gemeenteraad en volgens de algemene beginselen van behoorlijk bestuur.

De maatschappelijke impact van technologie is de afgelopen jaren heel duidelijk geworden, ook lokaal. De toename in desinformatie online kent offline, in de fysieke wereld, zijn weerslag in lokale demonstraties en aantasting van de sociale

cohesie (polarisering en radicalisering). En wanneer werkgevers AI inzetten om personeel te werven en selecteren en dit leidt tot geautomatiseerde discriminatie, is het aan gemeenten om de gedupeerden te helpen toch hun plek op de arbeidsmarkt te vinden. Het Toeslagenschandaal en de SyRI-affaire tonen bovendien aan dat ook de overheid blind kan zijn voor mens en recht wanneer zij technologie inzet.

Daarom is regie vanuit de overheid onmisbaar in een veilige digitale samenleving. We hebben kaders nodig om de inzet van technologie te begeleiden, zoals de Principes voor de Digitale Samenleving of de Principes Cameratoezicht art. 151 c-Gw. Om digitale technologie, die steeds krachtiger wordt, mede te ontwikkelen en gericht in te zetten voor het aanpakken van maatschappelijke opgaven zoals de energietransitie, de woningbouwopgave en het verbeteren van de bestaanszekerheid van inwoners. En om richting te geven aan de markt, bijvoorbeeld met inkoopvoorwaarden om mensenrechten mee te wegen bij het kiezen van cameraleveranciers. De gemeente moet daarbij haar digitale soevereiniteit versterken en bestaande afhankelijkheden afbouwen, omdat die zowel kwetsbaar als kostbaar zijn. Tegelijkertijd is het nodig om de positie van de burgermaatschappij (‘civil society’), inwoners en de gemeenteraad te versterken. Alleen met behulp van hun inzicht, tegenwicht en zeggenschap kunnen we de inzet van technologie verantwoord maken, veilig en met meerwaarde voor de maatschappelijke opgaven.

Ontzorgen met standaarden

Standaarden zorgen voor een betere gemeentebrede en overheidsbrede samenwerking en dienstverlening. Als we als één overheid de publieksdienstverlening meer willen laten aansluiten op de leefwereld van mensen dan moeten we het uitwisselen van gegevens makkelijker maken. En daarvoor zijn standaarden noodzakelijk. Standaardisatie is niet voor niets een speerpunt van de Commissie Informatiesamenleving, het ontzorgt gemeenten. Breed uitgelegd: een modelverordening en beleidsprincipes over cameragebruik nemen gemeenten ook (denk)werk uit handen. Waar nodig krijgen ze de kracht van het collectief mee, zoals voor een sterkere onderhandelingspositie bij beslissingen over data-infrastructuur met mede-overheden, of afdwingbaarheid van onze waarden bij leveranciers. Willen wij dit werk bij elkaar uit handen kunnen nemen, dan moeten we ook bereid zijn dit werk uit handen te geven. We richten besluitvorming in om hier samen uit te komen.

De hoofdonderwerpen en thema's die bij deze doelstelling horen zijn:

- A. Digitale grondrechten en ethiek** met als thema's:
 - Democratiseren van inzet digitale technologie
 - Digitale ethiek in de organisatie
 - Verantwoord datagebruik en datadialogen
 - Moresprudentie
- B. Kaderstelling** met als thema's:
 - Principes voor de digitale samenleving
 - Inkoopvoorwaarden en leveranciersmanagement
 - Kaders en wetgeving AI en algoritmen
 - Kaders en wetgeving camera's en sensoren
- C. Anticiperen op nieuwe technologie** met als thema's:
 - Trendrapport Informatiesamenleving
 - Digitale onafhankelijkheid en digitale gemeenschapsgoederen

4.3 Mogelijk maken (de basis op orde)

Collectief naar betere dienstverlening voor iedereen

Vanuit het besef dat de opgave groter is en de impact over de grenzen van gemeenten reikt, zetten gemeenten met steun van de VNG de volgende stappen. Digitale diensten worden zoveel mogelijk met gestandaardiseerde en herbruikbare elementen gerealiseerd, waaronder de onderdelen van de Generieke Digitale Infrastructuur (GDI). Zo worden complexiteit en kosten verder gereduceerd. Ook kan eenvoudiger en sneller worden samengewerkt met uitvoeringsorganisaties en medeoverheden.

Deze uniformiteit draagt bij aan de beleving van inwoners en bedrijven dat de overheid daadwerkelijk als één geheel werkt. In de digitale transitie is het voor gemeenten van essentieel belang dat alle inwoners en bedrijven daarin kunnen meekomen, en toegang hebben tot gemeentelijke diensten. Als zij onvoldoende of zelfs niet (digitaal) vaardig zijn, moet er een alternatief voorhanden zijn om passende ondersteuning te bieden.

Thema's 'dienstverlenende overheid':

- GDI
- Digitale identiteit
- Digitale inclusie
- Basisregistraties en burgerzaken
- Dienstverlening proactief en inclusief

Collectieve transformatie informatievoorziening naar een slimmere overheid

Een aanzienlijke hoeveelheid nieuwe Europese wet- en regelgeving stelt de komende jaren (dwingende) eisen aan de digitalisering van en

Samenwerking markt – overheid

Private partijen geven een groot deel van de digitale samenleving vorm. De roep vanuit leveranciers is dat overheden hier meer regie op moeten pakken en richting geven. We ondersteunen gemeenten te spreken met één stem naar de markt. Zodat publieke en private leveranciers hun productportfolio inrichten en investeringskeuzes maken op basis van onze collectieve kaders, principes, standaarden en prioriteiten. Zo dwingen wij onze waarden af, zoals transparante algoritmen, beperking van desinformatie en non-discriminatie. Ook maken we de digitale economie veilig en gezond, in lijn met 'digitale onafhankelijkheid'. We doorbreken de concentratie van (economische) macht bij enkele niet-Europese bedrijven en scheppen zo ruimte voor het mkb en innovatie.

voor gemeenten. We werken samen aan de vertaling van Europese regelgeving rondom digitalisering naar de gemeentelijke uitvoering. Om aan deze eisen te (kunnen) voldoen moeten gemeenten een flexibel en stevig fundament creëren waarop zij slimme, betrouwbare en veilige digitale dienstverlening kunnen realiseren. Met deze agenda hebben wij de ambitie de komende jaren een collectieve transformatie van de informatiehuishouding te realiseren door o.a. verankering van Common Ground-principes, het Federatief Datastelsel en standaardisatie van gegevensuitwisseling. Realisatie van dit fundament is een onvermijdelijke randvoorwaarde om de dienstverlening aan inwoners en bedrijven naar het hoogwaardige en betrouwbare niveau te krijgen.

Thema's 'slimme overheid':

- Regie op Gegevens

Wetgeving

Europese wetgeving is veelomvattend en dwingend van aard. Dit beperkt de beleidsruimte van nationale wetgeving. Gemeenten maken zich zorgen over de haalbaarheid en uitvoerbaarheid van het wetgevingspakket op digitalisering vanuit Europa. Daarom zetten we in samenhang én gezamenlijkheid in op de interpretatie en implementatie van deze wetten.

Een aantal nationale generieke informatiewetten is onlangs in werking getreden of treedt binnen kort in werking: waaronder de Wet open overheid, de nieuwe Archiefwet, de Wet digitale overheid en de Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer. Deze wetten reguleren de wijze waarop gemeenten met informatie omgaan in relatie tot de inwoners en ondernemer, bevorderen transparantie en bieden waarborgen bij digitale interactie met de overheid. Gemeenten hebben wel een uitdaging in de (gelijktijdige) implementatie van deze wetten. We zorgen voor ondersteuning van gemeenten bij deze opgave.

- Grip op gegevensuitwisseling
- Federatief Datastelsel / FDS (herziening IM-WOZ en invoering Wegennetwerkregistratie)
- Common Ground
- Juridische kaders voor informatie en gegevensdeling
- Europese regelgeving zoals SDG, OOTS

Vertrouwen door openheid

Gemeenten streven ernaar om hoogwaardige en proactieve dienstverlening te bieden aan inwoners en ondernemers. Inwoners en ondernemers verwachten dat zij zich snel, makkelijk en betrouwbaar digitaal kunnen identificeren bij en communiceren met de overheid. Zij verwachten dat gemeenten open en transparant zijn in hun besluitvorming, in de gegevens die zij vastleggen en met wie zij die uitwisselen. Verder verwachten inwoners dat zij regie kunnen voeren over hun eigen gegevens en dat ze deze veilig en betrouwbaar kunnen uitwisselen en wijzigen. Openbaarmaking en online publicatie van overheidsinformatie dient de democratische rechtstaat, de inwoner, het bestuur en economische ontwikkeling. Door publieke verantwoording wordt bijgedragen aan de versterking van het vertrouwen in de overheid.

Thema's 'betrouwbare overheid'

- Open overheid: Wet open overheid
- Open data: Wet implementatie Open data richtlijn (gewijzigde wet hergebruik van overheidsinformatie), Data Governance Act, Data Act
- Duurzame toegankelijkheid: Gemoderniseerde Archiefwet, selectielijsten archiefbescheiden

Digitale veiligheid is de norm

Gemeenten zijn maatschappelijk verantwoordelijk voor de digitale veiligheid van hun dienstverlening, preparatie op digitale ontwrichting en versterking van de weerbaarheid van inwoners en ondernemers tegen cybercriminaliteit.

Digitale veiligheid moet aan een aantal randvoorwaarden voldoen. Zo kunnen gemeenten adequaat optreden in de online samenleving als zij transparant zijn over hun rol, de verdeling van verantwoordelijkheden, en de ruimte die zij daarvoor hebben in de

onlinewereld. Een duidelijke rolverdeling tussen gemeenten, Veiligheidsregio's, politie en Openbaar Ministerie (de cyberdriehoek) is van groot belang om digitale incidenten en crises, online aangejaagde ordeverstoringen tegen te gaan. En de weerbaarheid van inwoners en ondernemers tegen digitale en gedigitaliseerde criminaliteit te versterken. Een fysiek én digitaal veiligheidsstelsel biedt zekerheid en helpt het vertrouwen in de overheid herstellen. Ook op het gebied van digitale veiligheid kent Nederland een krappe arbeidsmarkt. Gemeenten zoeken elkaar hierin op, met een duidelijk handelingsperspectief en een sterke informatiepositie kunnen zij beleid en uitvoering ondersteunen.

Een belangrijk deel van de EU-regelingen (Digital Decade) die ook Nederland moet doorvoeren, heeft direct gevolgen voor de versterking van de digitale weerbaarheid van gemeentelijke dienstverlening. Bijvoorbeeld voor de inzet van veilige technologie in het fysiek domein en in de

Common Ground

Gemeenten hebben met de visie Common Ground een duidelijke richting gekozen om de informatievoorziening anders in te richten. We willen toe naar een moderne gezamenlijke informatievoorziening die minder versnipperd is, en waarbij gegevens altijd beveiligd en actueel zijn. Dat kan als de data bij de bron zijn en ook daar worden opgevraagd. Voor het betekenisvol delen van gegevens zijn standaarden essentieel. Alleen met een moderne en gezamenlijke informatievoorziening kunnen wij goede dienstverlening bieden en slim datagedreven werken aan maatschappelijke opgaven samen met andere overheidsorganisaties in de toekomst blijven garanderen. De Common Ground visie wordt inmiddels breed gedragen, dat zien we ook terug in de manier waarop diverse informatieketens en stelsels binnen de gehele overheid worden ingericht.

rol van opdrachtgever naar ICT-leveranciers. Digitalisering moet betrouwbaar zijn en de digitale veiligheid geborgd.

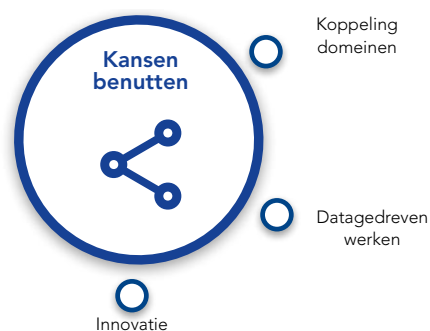
Voor gemeenten is een integrale blik op risicomanagement noodzakelijk om de continuïteit van de dienstverlening te kunnen garanderen. Daarin vindt een afweging plaats op politieke, financiële, juridische én cybersecurityrisico's. Gemeenten zetten in op een verdere professionalisering van digitale veiligheid, privacy, artificial intelligence en IT-opdrachtgeverschap. Op deze onderwerpen is een collectieve aanpak onmisbaar. Het aantal incidenten neemt sterk toe, inwoners en ondernemers verwachten dat de overheid zorgdraagt voor goede beveiliging van de data die zij in haar bezit heeft. Gemeenten intensiveren hun samenwerking. Met VNG breiden zij het instrumentarium voor een veilige gezamenlijke uitvoering uit. Bij digitalisering is Beveiliging en privacy een uitgangspunt dat doorlopend aandacht en inzet vraagt.

Thema's:

Agenda digitale veiligheid

- Eigen huis op orde
- Preparatie digitale ontwrichting
- Weerbare inwoners/ondernemers
- Leiderschap en professionalisering digitale veiligheid
- Arbeidskrachte digitale veiligheid

4.4 Kansen Benutten

Digitalisering en datagedreven werken bieden grote kansen voor samenleving en overheid. Of het nu gaat om het actief helpen van multiprobleemgezinnen, een betere kwaliteit van de leefomgeving, bestrijding van ondermijning of het creëren van economische groei, zoals beschreven in de Strategie Digitale Economie - werken aan

een weerbare en welvarende digitale economie. Bij vroegsignalering op problematische schulden bijvoorbeeld zien we dat digitalisering, actuele data en innovatieve samenwerking met marktpartijen rondom betalingsachterstanden bij telecomproviders of energiemaatschappijen, leiden tot minder instroom in de schuldsanering. Zo creëren we op een verantwoorde manier maatschappelijke meerwaarde.

Koppeling domeinen

Digitalisering van de overheidsdienstverlening biedt kansen op verbetering van die dienstverlening. Dit is een noodzaak, omdat mensen verwachten dat dienstverlening 24/7 beschikbaar is met actuele informatie. Ook schaarste op de arbeidsmarkt vereist dat gemeenten hun uitvoering anders en slimmer organiseren. De grote akkoorden in het Sociaal Domein (Integraal Zorgakkoord, Gezond en actief Leven Akkoord, hervormingsagenda Jeugdzorg) en de belofte van Bestaanszekerheid hebben allemaal in zich dat moderne, domeinoverstijgende dienstverlening gebaseerd is op moderne afspraken over digitalisering, met daarbij aandacht voor de bescherming van publieke waarden en digitale grondrechten. Gemeenten hebben in deze ontwikkelingen een leidende rol als bestuurlijke partner en omdat zij dicht bij de inwoner staan.

In het fysiek domein is de Omgevingswet in werking getreden.

Onze moderne, permanent verbonden samenleving, heeft een moderne digitale infrastructuur nodig om te kunnen functioneren. Goed en snel verbonden, zijn absolute voorwaarden voor vrijwel alle vormen van digitale technologie. Nederland heeft een robuuste basisinfrastructuur, uitdagingen zijn de inpasbaarheid in oude binnensteden, bereikbaarheid van buitengebieden en coördinatie op het plaatsen van antennes en het graven van glasvezel.

Datagedreven werken

Data helpt gemeenten bij beleidsvorming en -evaluatie, op een veelheid aan terreinen. Of het nu gaat om de woningbouwopgave, de energietransitie of inzicht in jeugdproblematiek, actuele en bruikbare data zijn randvoorwaarden om sturing en monitoring te ondersteunen. De interbestuurlijke datastrategie (IBDS) en de ontwikkeling van een federatief datastelsel (FDS) zijn hierin eveneens belangrijke randvoorwaarden. Afgeleid hiervan ontstaan rondom de grote thema's

datahubs waar gemeenten gebruik van kunnen maken, met datasets, dashboards en kaarten die inzicht geven in de bestaande situatie.

We zetten in op vier pijlers rondom data:

1. Versterken collectieve informatiepositie van gemeenten, zodat we als één bestuurslaag, op basis van feiten en analyse beleid kunnen (bij)sturen en wetgeving kunnen beïnvloeden.
2. Ontzorgen gemeenten via het leveren van veilige, verantwoorde data- en informatieservices, zoals het beschikbaar stellen van databronnen, datatoepassingen, data-analyses, datakaders, data-expertise en leer- en ontwikkeltrajecten.
3. Bijdragen aan een betrouwbare overheid door een collectief (en interbestuurlijk) datafundament te ontwikkelen. Met het datafundament kunnen we de uitwisselingen en het gebruik van data standaardiseren, zodat dit ethisch, veilig en verantwoord gebeurt. En zijn we in staat om voor gemeenten collectief data in te kopen en de afhankelijkheid van leveranciers te verminderen.
4. Vergroten van de kennis, vaardigheden en competenties van gemeenten op het gebied van data gedreven werken.

Innovatie

Om te blijven aansluiten op de snelle technologische en maatschappelijke ontwikkelingen in de

Samenwerking

Digitalisering biedt kansen om te kijken naar bouwstenen die ook andere gemeenten en overheden kunnen gebruiken. Dat is niet altijd makkelijk en gaat niet vanzelf. Deze krachtenbundeling vraagt organisatie, compromissen en steeds vaker het delen van schaarse expertise. Hier is jarenlange ervaring mee, bijvoorbeeld in gemeenschappelijke regelingen, die komt nu in een stroomversnelling. We verbinden (interbestuurlijke) samenwerking in een netwerk van netwerken, laten ons voeden door community's van experts en zorgen voor een 'beslisinfrastructuur' waarmee gemeenten goede ideeën sneller de kracht van bijvoorbeeld een standaard meegeven.

samenleving, zetten we in op innovatie. Via de Europese methode en agenda van 'missiegedreven innovatie' werken gemeenten om de kansen van nieuwe technologie voor de aanpak van maatschappelijke opgaven te benutten. Innovatie vraagt daarnaast ook om innovatief werken in de gemeentelijke organisatie, waarbij we experimenteren & leren (van elkaar) en zo nieuwe processen ontwikkelen om de kansen van technologie te benutten met oog voor publieke waarden en digitale grondrechten. Veel aandacht gaat in de looptijd van deze agenda uit naar de organisatorische innovatie rondom artificiële intelligentie.

De hoofdonderwerpen en thema's die hierbij horen zijn:

A. Koppeling domeinen

Koppeling met sociaal domein

- Zorg
- Sociale zekerheid (inzet op bestaanszekerheid, terugdringen armoede en schulden)
- Arbeidsmarkt (verbetering samenwerking in de arbeidsmarktregio's)

Koppeling met fysiek domein

- Verkenning Informatiepositie Fysiek Domein (VIFD)
- Leefomgeving (Omgevingswet, Interbestuurlijk Programma Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving)
- Randvoorwaarden: Agenda digitale infrastructuur

Koppeling met andere domeinen

- Democratie, veiligheid, gemeentefinanciën, gemeenterecht, arbeidszaken en andere thema's binnen fysiek en sociaal domein

B. Datagedreven werken

- IBDS (Interbestuurlijke Datastrategie)
- Realisatie van VNG-datastrategie: opgavegericht en verantwoord datagebruik Kennisnetwerk Data en Samenleving
- Informatiepositie versterken
- Datagedreven belangenbehartiging
- Aanjaagfunctie datagedreven werken (richting maatschappelijke opgaven)

C. Innovatie

- Innovatie-infrastructuur en kennisdeling (o.a. Dutch Societal Innovation Hub)
- Generatieve Artificiële Intelligentie

De digitale agenda 2028 en de Caribische leden

De meeste acties en ontwikkelingen in deze agenda weerspiegelen niet de behoefte die leeft bij de Caribische leden van de VNG. De snelheid van veel ontwikkelingen in Bonaire, Sint Eustatius en Saba loopt niet synchroon met de situatie in Nederland. Via de Werkagenda waardengedreven digitaliseren van het Minister van BZK worden ook de Caribische leden ondersteund. De uitvoering van dit beleid is net gestart. We bezien in de komende periode samen met BZK hoe VNG daarop kan aansluiten. We onderzoeken of en welke acties er vanuit verenigingsverband nodig zijn om de Caribische leden te ondersteunen.

'Onze inwoners ervaren hun leefomgeving als één geheel, zo moeten we de onderliggende data ook zien'

"Van wonen en mobiliteit tot energie en klimaat: domeinen die binnen de Rijksoverheid vaak strak zijn gescheiden, komen binnen de gemeente juist samen. Mensen wonen, werken en recreëren er, hebben zorg nodig, verplaatsen zich, maken gebruik van warmte en elektriciteit. Data en digitalisering kunnen helpen om al die opgaven met elkaar te verbinden. Stel dat je een energieneutrale, sociale cohesie bevorderende wijk wilt bouwen met ruimte voor duurzame mobiliteit waarin energie- en afvalstromen en de luchtkwaliteit automatisch worden gemonitord. Dat vraagt om een grote mate van samenhang tussen de benodigde data. De huidige basisregistraties zijn daarvoor niet meer voldoende. Als gemeenten kunnen we dat ook niet alleen oplossen. Daarom geloof ik in een krachtig federatief datastelsel, waarbij data uit alle relevante sectoren op een gestandaardiseerde, uniforme wijze beschikbaar zijn. Dat begint met de vraag: wat willen we eigenlijk, waar willen we met data en digitalisering naar toe? Natuurlijk gaat het daarbij ook om governance en financiering. Maar laten we eerst samen het idee omarmen. Want nu al gaan stoeien over de vraag wie wat betaalt, is de dood in de pot."

Astrid Nienhuis, tot 1 april 2024 burgemeester van Heemstede

Bijlagen

UITWERKING THEMA'S

Hoofdonderwerpen en thema's

NORMEREN EN DEMOCRATISEREN		
HOOFDSTUK	HOOFDONDERWERPEN	THEMA'S
1. Normeren en democratiseren	A. Digitale Grondrechten en Ethiek	<ul style="list-style-type: none"> • Democratiseren van inzet digitale technologie • Digitale ethiek in de organisatie • Verantwoord datagebruik en datadialogen (Interbestuurlijke datastrategie IBDS-datadialogen) • Moresprudentie
	B. Kaderstelling	<ul style="list-style-type: none"> • Principes voor de digitale samenleving • Inkoopvoorwaarden en leveranciersmanagement • Kaders en wetgeving AI en algoritmen • Kaders en wetgeving camera's en sensoren
	C. Anticiperen op nieuwe digitale technologie	<ul style="list-style-type: none"> • Trendrapport Informatiesamenleving • Digitale soevereiniteit-onafhankelijkheid en digitale gemeenschapsgoederen

MOGELIJK MAKEN (BASIS OP ORDE)		
HOOFDSTUK	HOOFDONDERWERPEN	THEMA'S
2. Mogelijk maken Basis op orde	A. Dienstverlenende Overheid	<ul style="list-style-type: none"> • GDI • Digitale identiteit (EDI-Wallet) • Digitale Inclusie • Basisregistraties (burgerzaken) • Dienstverlening proactief en inclusief (Omnichannel MijnServices en WMEBV, Informatiepunten digitale overheid IDO, overheidsbrede loketten, landelijke informatievoorziening)
	B. Slimme Overheid	<ul style="list-style-type: none"> • Regie op Gegevens 1). • Grip op gegevensuitwisseling • Federatief Datastelsel (FDS) • Common Ground • Juridische kaders voor informatie en gegevensdeling • Europese regelgeving zoals SDG, OOTS
	C. Betrouwbare Overheid	<ul style="list-style-type: none"> • Open Overheid: Wet open overheid, • Open data: Open data richtlijn, • Duurzame toegankelijkheid; Gemoderniseerde Archiefwet, Selectielijsten archiefbescheiden
	D. Veilige Overheid	<ul style="list-style-type: none"> • Agenda digitale veiligheid (ADV) • Eigen huis op orde • Preparatie digitale ontwrichting • Weerbare inwoners/ondernemers • Leiderschap en professionalisering digitale veiligheid • Arbeidskrachte digitale veiligheid

1) NB Regie op gegevens heeft verschillende gedaanten en past ook onder A en C. Er is een keuze gemaakt in de ordening, dat betekent dat thema's ook onder verschillende hoofdonderwerpen en hoofdstukken vallen.

Afkortingenlijst

FDS	Federatief Datastelsel
GDI	Generieke Digitale Infrastructuur
WMEBV	Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer
IBDS	Interbestuurlijke datastrategie
BGT	Basisregistratie Grootchalige Topografie
SDG	Single Digital Gateway
OOTS	Once-Only Technical System
ADV	Agenda Digitale Veiligheid

KANSEN BENUTTEN		
HOOFDSTUK	HOOFDONDERWERPEN	THEMA'S
3. Kansen benutten	A. Koppeling domeinen	<p>Koppeling met sociaal domein</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zorg • Sociale zekerheid (inzet op bestaanszekerheid, terugdringen armoede en schulden) • Arbeidsmarkt (verbetering samenwerking in de arbeidsmarktregio's) <p>Koppeling met fysiek domein</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verkenning Informatiepositie Fysiek Domein (VIFD) • Leefomgeving (Omgevingswet, Interbestuurlijk Programma Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving) • Randvoorwaarden: Agenda digitale infrastructuur <p>Koppeling met andere domeinen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Democratie, veiligheid, gemeentefinanciën, gemeenterecht, arbeidszaken en andere thema's binnen fysiek en sociaal domein
	B. Datagedreven werken	<ul style="list-style-type: none"> • IBDS (Interbestuurlijke Datastrategie) • Realisatie van VNG-datastrategie: opgavegericht en verantwoord datagebruik Kennisnetwerk Data en Samenleving) • Informatiepositie versterken • Datagedreven belangenbehartiging • Aanjaagfunctie datagedreven werken (richting maatschappelijke opgaven)
	C. Innovatie	<ul style="list-style-type: none"> • Innovatie-infrastructuur en kennisdeling (o.a. Dutch Societal Innovation Hub) • Generatieve Artificial Intelligence

1. NORMEREN EN DEMOCRATISEREN

A. Digitale Grondrechten en Ethiek

Democratiseren van inzet digitale technologie

Wat is het?

We werken op verschillende niveaus om de inzet van digitale technologie onder de invloed te brengen van onze democratische processen en instituties. Dat betekent onder andere dat we eraan werken de rechtsbescherming van inwoners te versterken, ze meer zeggenschap te geven over hun gegevens en de digitale technologie waarmee zij te maken krijgen (bijvoorbeeld via participatietrajecten en door samenwerkingen met de burgermaatschappij (*civil society*)). Ook werken we aan de ontwikkeling van Digitale Gemeenschapsgoederen, waarmee we delen van de digitale infrastructuur meer onder publieke controle brengen, ter versterking van de digitale onafhankelijkheid van (lokale) overheden.

Digitale ethiek in de organisatie

Wat is het?

Om de inzet van digitale technologie verantwoord en efficiënter te maken, is het essentieel om ethische overwegingen structureel in te bedden in gemeentelijke processen. De inwoner moet erop kunnen vertrouwen dat gemeenten technologie verantwoord gebruiken. Door ethische afwegingen structureel in te bedden bij de ontwikkeling en het gebruik van (spannende) technologieën, creëren gemeenten een cultuur van transparantie en toerekenbaarheid.

Verantwoord datagebruik en datadialogen (Interbestuurlijke datastrategie IBDS-datadialogen)

Wat is het?

Door in te zetten op verantwoord datagebruik draagt de VNG-datastrategie bij aan een betrouwbare overheid. In VNG-verband en in interbestuurlijke samenwerking ontwikkelen we kaders en methodieken, en passen we deze toe in de praktijk. Onderdeel hiervan zijn de datadialogen. Dat zijn maatschappelijke gesprekken over de gewenste inzet van technologie, de waarden die in het geding zijn, de personen die erdoor geraakt worden, de gevolgen en het handelingsperspectief.

Moresprudentie

Wat is het?

Door ethische reflectie toe te passen bij een breed scala aan casuïstiek ontstaat *moresprudentie*: morele keuzes die als 'gegeven' of standaard kunnen gelden in vergelijkbare situaties.

B. Kaderstelling

Principes voor de digitale samenleving

Wat is het?

De Principes voor de Digitale Samenleving vormen een kader voor de inzet van technologie in de openbare ruimte. Er is een overkoepelende set Principes, en er zijn Principes op het niveau van specifieke technologieën (zoals de Principes voor cameratoezicht onder artikel 151c van de Gemeentewet).

Inkoopvoorwaarden en leveranciersmanagement

Wat is het?

Via inkoopvoorwaarden en leveranciersmanagement geven gemeenten richting aan ontwikkelingen in de markt, zodat die in lijn zijn met publieke waarden. Door voorwaarden te stellen aan de ontwikkeling en inkoop van technologie kunnen de digitale grondrechten van inwoners beter beschermd worden. Dit doen we nadrukkelijk in interbestuurlijk verband om sterker te staan.

Kaders en wetgeving AI en algoritmen

Wat is het?

Door in te zetten op zorgvuldige registratie en verantwoording van het gebruik van algoritmen en sensoren door de gemeenten, zijn inwoners in staat om inzicht te krijgen in de besluitvormingsprocessen die hen beïnvloeden. Dit versterkt het vertrouwen in de lokale overheid.

Kaders en wetgeving camera's en sensoren

Wat is het?

Door in te zetten op de ontwikkeling van kaders voor camera's en sensoren, zorgen we ervoor dat gemeenten de vruchten plukken van innovatieve technologie maar ook dat de grondrechten van inwoners beschermd blijven.

C. Anticiperen op nieuwe digitale technologie

Tendrapport Informatiesamenleving

Wat is het?

Via trendverkenningen monitoren we technologische ontwikkelingen, en de maatschappelijke ontwikkelingen daaromheen, om gemeenten daarover te informeren.

Digitale onafhankelijkheid en digitale gemeenschapsgoederen

Wat is het?

Op veel digitale fronten zijn Europese, Nederlandse en lokale overheden te afhankelijk geworden van niet-Europese landen. Om die afhankelijkheid te verkleinen moeten we onze invloed op het ontwerp en het gebruik van digitale technologieën en de digitale infrastructuur vergroten. Digitale onafhankelijkheid gaat daarmee om verschillende aspecten: democratische controle vergroten, strategische afhankelijkheden afbouwen en daarmee kwetsbaarheden (o.a. op het gebied van digitale veiligheid) verminderen.

2. MOGELIJK MAKEN (BASIS OP ORDE)

A. Dienstverlenende Overheid

GDI

Wat is het?

De Generieke Digitale Infrastructuur (GDI) is de verzamelterm voor afspraken(stelsels), standaarden en voorzieningen die overheidsbreed worden gebruikt voor dienstverlening aan inwoners en ondernemers. Wij streven naar een compacte en robuuste GDI, die onder meer bestaat uit voorzieningen van het Wdo-stelsel Toegang (o.a. DigiD, DigiD Machtigen en private diensten waaronder eHerkenning) en een berichtenvoorziening (MijnOverheid Berichtenbox).

Digitale identiteit (EDI-Wallet)

Wat is het?

De EU streeft naar een digitale identiteit die alle Europeanen door heel Europa kunnen gebruiken om grensoverschrijdende rechten op digitale wijze uit te kunnen oefenen, zoals het recht op verblijf of werk. De 'digitale identiteit' bestaat uit een

elektronische wallet, waarin persoonlijke en zakelijke, formeel gewaarmerkte (identiteits) gegevens worden opgeslagen, die zowel online als offline kunnen worden uitgewisseld. De toepassingen zijn legio, zowel binnen als buiten het overheidsdomein: het opvragen van een geboortecertificaat, openen van een bankrekening, inschrijven voor een opleiding, aantonen leeftijd etc. Met de wallet krijgen gebruikers controle over de eigen identiteit en wordt de privacy flink vergroot: Zij zien welke gegevens worden uitgewisseld en bepalen zelf of dit wel of niet gebeurt. Gemeenten krijgen vanuit verschillende perspectieven te maken met de digitale identiteit, zowel in hun rol als baliedienstverlener, de uitgifte van identiteitsdocumenten en beheerder van persoonlijke gegevens.

Digitale Inclusie

Wat is het?

Digitale inclusie betekent dat iedereen kan deelnemen aan de digitale samenleving en overheidsdienstverlening. Door digitalisering binnen de overheid en in de samenleving ontstaat een digitale kloof tussen mensen die wel profiteren van digitale technologie en mensen die dat niet doen. Er is sprake van digitale uitsluiting wanneer mensen geen toegang hebben tot apparaten of wanneer zij onvoldoende vaardigheden hebben om de gewenste informatie digitaal te vinden, ophalen en/of aanleveren. Ongeveer 4 miljoen mensen in Nederland vinden onvoldoende de weg in de digitale wereld.

Om de samenleving digitaal inclusiever te maken werken we samen met private en semi-publieke partijen aan een lokale ketenaanpak. Met elkaar verwijzen we actief door naar de Informatiepunten Digitale Overheid bij de bibliotheken. De Wet digitale overheid (Wdo) en het Besluit Digitale Toegankelijkheid Overheid (BDTO) verplicht overheden om websites en apps voor mensen met een beperking toegankelijk te maken. We werken aan duidelijke overheidscommunicatie. Het wetsvoorstel Versterking waarborgfunctie Awb houdt o.a. een verplichting in om besluiten in begrijpelijke taal uit te leggen.

Basisregistraties (burgerzaken)

Wat is het?

Digitalisering in het burgerzakendomein is onlosmakelijk verbonden met digitalisering van de omgeving. Dit komt de komende jaren in een stroomversnelling, onder invloed van onder

andere diverse wetten en verordeningen vanuit Europa (de Digital Decade) maar ook onder invloed van de thema's zoals opgenomen in de Werkagenda Waardengedreven Digitalisering. Het soort (informatie)producten en diensten dat Burgerzaken levert en de wijze waarop dat gebeurt, verschuift onder invloed van o.a. informatiekundige veranderingen (bv. Common Ground), technologische veranderingen (bv. de ontwikkeling van API's) en de vorm waarin de producten en diensten geleverd worden (van papieren aktes naar digitale aktes naar attributen in een wallet etc.). Voor Burgerzaken komt een belangrijk accent te liggen op de rol van leverancier van digitale burgerdata. De inhoudelijke 'traditionele' expertise in het burgerzakendomein blijft volledig overeind, maar verdergaande internationalisering en digitalisering veranderen het medewerkersprofiel. Krapte op de arbeidsmarkt noopt ook hier tot slimmere samenwerking en innovatie rondom digitaliseringsopgaven.

Dienstverlening proactief en inclusief

Wat is het?

Gemeenten voeren taken uit die direct de levens van inwoners en ondernemers raken. Het is daarom essentieel hoogwaardige (digitale en fysieke) diensten te verlenen, waarbij inwoners en ondernemers centraal staan en niet de processen van de overheid. Om diensten te verlenen die aansluiten bij de behoeften en leefwereld van mensen, is een transformatie nodig. Wij werken daaraan samen met medeoverheden en uitvoeringsorganisaties, vanuit een gezamenlijke visie op overheidsbrede dienstverlening. Op de interbestuurlijke tafels staan proactieve dienstverlening en versterking van de loketfunctie hoog op de agenda's. Proactief betekent dat zonder aanvraag diensten worden aangeboden op basis van gegevens, bekend bij de overheid. De loketfunctie versterken we door te werken aan Omnichannel kanaalstrategie en MijnServices, een landelijke informatievoorziening, overheidsbrede loketten en Informatiepunten Digitale Overheid. Het digitale deel van de Wet modernisering elektronisch bestuurlijke verkeer (WMEBV) treedt op 1 januari 2025 in werking. De wet verplicht gemeenten om te zorgen voor passende ondersteuning van inwoners bij dienstverlening en biedt waarborgen voor hen bij

digitale dienstverlening. Om de transformatie mogelijk te maken is gegevensdeling een basisrandvoorwaarde. We optimaliseren de dienstverlening voor de doelgroep ondernemers. We benutten tot slot de mogelijkheden voor Artificiële Intelligentie voor innovatieve dienstverlening.

B. Slimme Overheid

Regie op gegevens

Wat is het?

Regie op gegevens betekent dat een inwoner grip en zicht heeft op zijn persoonlijke gegevens bij de overheid. De inwoner heeft inzicht in het gebruik van de overheid van zijn gegevens en krijgt ook de beschikking over zijn eigen gegevens om te delen met publieke en private instanties. Europese wetgeving is de aanjager voor de ontwikkeling van wallets en andere mechanismen voor gegevensdeling. Voor gemeenten is de uitdaging Regie op Gegevens ook in technische en organisatorische zin op een efficiënte en betaalbare wijze te regelen.

Grip op gegevensuitwisseling

Wat is het?

De slimme inzet van data is nodig voor de uitvoering van gemeentelijke taken en dienstverlening en voor de samenwerking met andere publieke en private organisaties. Die data zijn ook nodig voor het maken van beleid, wetenschap en innovatie. Europa stelt wet- en regelgeving op die data uit de juridische en taakgebonden silo's haalt door de introductie van zogenaamde data spaces. Dit doet Europa met passende privacykaders (afspraken, standaarden en voorzieningen). Om data volgens die wet- en regelgeving te organiseren is ook een hoge mate van interoperabiliteit nodig tussen data en toepassingen, waarin data gebruikt wordt. Die interoperabiliteit vertaalt zich naar afspraken, standaarden en voorzieningen (ook wel 'infrastructuur' genoemd) om uitwisseling van data mogelijk te maken. DAPI's is ook onderdeel daarvan. Via grip op gegevensuitwisseling geven we deze verandering vorm vanuit gemeentelijk perspectief en dragen we bij aan het gebruik van data als 'grondstof' voor maatschappelijke opgaven.

FDS (herziening IM-WOZ en invoering Wegennetwerk-registratie)

Wat is het?

Als onderdeel van de Interbestuurlijke Datastrategie (IBDS) werkt de overheid met het Federatief Datastelsel (FDS) aan een betere organisatie van data (zie ook: Common Ground) en datadelen (zie ook: Grip op gegevens-uitwisseling) voor maatschappelijke opgaven. Gemeenten zijn binnen het FDS als datahouder verantwoordelijk voor de bijhouding van verschillende databronnen, waaronder vijf van de tien basisregistraties en verschillende databronnen in het fysieke domein (zie ook: Data in het fysieke domein). Het belang van die data is groot; zowel voor gemeenten als voor andere organisaties. Voor de uitvoering van dienstverleningsprocessen en de aanpak van maatschappelijke opgaven zijn gemeenten daarnaast een belangrijke gebruiker van data. Met FDS zet VNG zich in voor een betere organisatie van het data-aanbod vanuit het principe data bij de bron. Hiervoor maken we interbestuurlijke afspraken over standaardisatie van data en datadeling. Wij werken daarnaast aan afspraken over onder meer de betekenis van gegevens, de kwaliteit ervan en de wijze van ontsluiting.

Common Ground

Wat is het?

Inwoners en ondernemers willen snel en makkelijk gemeentelijke diensten afnemen en erop vertrouwen dat de gemeente altijd over juiste en actuele gegevens beschikt. Tegelijkertijd willen gemeenten complexe maatschappelijke opgaven sneller en beter oppakken. Om dat mogelijk te maken is een toekomstbestendige digitale infrastructuur nodig, waarmee de dienstverlening aan inwoners en ondernemers verbetert, die innovatie faciliteert en informatie samenbrengt. De informatiekundige visie Common Ground geeft hieraan richting door te sturen op het organiseren van data los van de processen en 'spelregels' (afspraken en standaarden) conform de principes van het Federatief Datastelsel [e.a.]. Ook geeft Common Ground richting aan de manier waarop de gemeentelijke informatievoorziening gebruik maakt van die gedeelde basis: Common Ground beschrijft en biedt kaders voor de opbouw van gemeentelijke ICT-systemen vanuit de beoogde scheiding van data en processen.

Juridische kaders voor informatie en gegevensdeling

Wat is het?

De huidige generieke informatiewetten regelen allemaal een onderdeel of aspect van de informatiehuishouding. Het is moeilijk om de samenhang daarin te overzien en de samenloop stelt gemeenten in de praktijk voor vragen over de toepassing. Hiernaast stuit gegevensdeling vaak op juridische belemmeringen of worden regels zo geïnterpreteerd dat gegevensdeling niet mogelijk is. Ook als dat in het belang van inwoners en ondernemers is.

Europese regelgeving zoals SDG, OOTS

Wat is het?

De Single Digital Gateway-verordening (SDG) is in december 2023 in werking getreden. Het doel van de verordening is om inwoners en bedrijven binnen de EU makkelijk toegang te geven tot digitale overheidsdienstverlening in de EU-lidstaten. Dit gebeurt via het portaal Your Europe. Deze centrale toegangspoort (gateway) verwijst gebruikers naar de juiste websites in de verschillende lidstaten. Daarnaast moeten gemeenten EU-burgers en ondernemers toegang bieden tot een aantal online procedures. Via het Once Only Technical System (OOTS) hoeven inwoners en ondernemers en bedrijven bepaalde informatie slechts één keer met de overheid te delen. Deze gegevens kunnen vervolgens, met toestemming van de betrokkene, tussen overheidsorganisaties binnen de hele EU veilig en betrouwbaar worden gedeeld.

C. Betrouwbare Overheid

Open data; Wet implementatie Open data richtlijn (gewijzigde wet hergebruik van overheidsinformatie), Data Governance Act, Data Act

Wat is het?

De Wet hergebruik overheidsinformatie (Who) verplicht gemeenten op aanvraag informatie in een machineleesbaar open format beschikbaar te stellen. Europese wetgeving bevordert dat gemeenten uit eigen beweging data beschikbaar stellen. De Open datarichtlijn verplicht overheden met name high value datasets die de Europese Commissie heeft vastgesteld actief openbaar te maken. De Data Governance Act en

de Data act bevorderen uitwisseling van data tussen overheden, private partijen en de samenleving.

Open overheid: Wet open overheid (Woo)

Wat is het?

Transparantie van het openbaar bestuur is essentieel voor het vertrouwen tussen samenleving en overheid. De Wet open overheid (Woo) bevordert dat overheidsinformatie openbaar is en toegankelijkheid van informatie bij bestuursorganen duurzaam verbetert. De Woo verplicht gemeenten om 17 informatie-categorieën actief openbaar te maken. Deze documenten worden ontsloten via de Woo-index, een infrastructuur die de minister van BZK in stand houdt. De Woo treedt de komende jaren gefaseerd in werking. Gemeenten kunnen ervoor kiezen bovenwettelijk meer informatie actief openbaar te maken. Wettelijk zijn gemeenten reeds verplicht mededelingen en kennisgevingen van (voorgenomen) besluiten, zoals verordeningen en beleidsregels, volgens de Wet elektronische publicaties (Wep) bekend te maken en te publiceren in het elektronische gemeenteblad.

Duurzame toegankelijkheid; Gemoderniseerde Archiefwet

Wat is het?

Duurzame toegankelijkheid wil zeggen dat informatie vindbaar is en in de tijd zolang wordt bewaard dat het beschikbaar en bruikbaar is voor iedereen die daar recht op heeft en voor zolang dat noodzakelijk is. Vanuit verschillende perspectieven is dit van belang: voor de eigen bedrijfsvoering, verantwoording en erfgoed. In de digitale wereld is het creëren, vinden en bewaren van informatie aanzienlijk complexer dan in het papieren tijdperk. Digitale informatie is kwetsbaarder ('vluchtiger') dan papier en kan zonder metadatering mogelijk niet worden teruggevonden. Ook onder die omstandigheid geldt dat de overheid haar verantwoordelijkheid voor betrouwbaar informatiebeheer waar moet maken. We zoeken naar innovatieve manieren om digitale informatie in alle vormen duurzaam toegankelijk te archiveren en ontwerpen selectielijsten archiefbescheiden. De Archiefwet wordt gemoderniseerd om aan te sluiten op het digitale tijdperk. In de Woo wordt de verplichting herhaald, maatregelen te treffen om de duurzame toegankelijkheid van digitale informatie te borgen.

D. Veilige Overheid

Agenda digitale veiligheid

Eigen huis op orde

Wat is het?

Toepasselijke EU-regelgeving: EU-wet beveiliging netwerken en informatiesystemen-2, herziening BIO, positionering IBD, meldplicht cyberincidenten, nieuw toezichtstelsel en toezichthouder, aanpassingen ENSIA, brede scope aan zorgplicht en samenloop op digitale veiligheid in het fysiek en sociaal domein; critical entities resilience, samenloop op fysiek domein; cyber resilience act en radio emission directive voor gemeenten als 'klant' in het versterken van leveranciersmanagement; ePrivacy verordening.

Met de EU-richtlijn NIB2/NIS2 wordt de Wet beveiliging netwerken en infrastructuur (Wbni) herzien, onder regie van het ministerie van Justitie en Veiligheid. De richtlijn kent effecten op zorgplicht, meldplicht, toezicht en sancties voor overheidsdienstverlening, maar ook in de (jeugd) zorg, de fysieke leefomgeving met verkeer, afval en weg- en waterbeheer. Hiervoor stellen de betrokken vakministers I&W, VWS en BZK nadere uitwerkingen op. Gemeenten hanteren op basis van interbestuurlijke afspraken de normen uit de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO). De staatssecretaris van BZK (Digitalisering) heeft de ambitie uitgesproken om de BIO te verankeren in de Wet beveiliging netwerkinfrastructuur (Wbni). Daarop werken we het beleid verder uit op basis van de BIO 1.0, BIO 2.0, CSIR, etcetera. De minister van I&W stelt regels aan informatieveiligheid in Operationele Technologie/Internet of Thingstechnologie en de digitale veiligheid in de fysieke leefomgeving. Ook sturen we op het inzichtelijk maken van feitelijke veiligheid voor gemeenten. In 2024 gaan we door op de ingeslagen weg van versimpeling van het ENSIA-proces om de auditlasten haalbaar, betaalbaar en uitvoerbaar te houden.

VNG versterkt de professionalisering van gemeentelijke functionarissen, zoals GS, OOV-ers, CISO, FG's, burgemeesters, gemeentesecretarissen, wethouders en raadsleden, op digitale veiligheid, in samenwerking en aansluiting met de opleidingen/arbeidsmarkt.

Preparatie digitale ontwrichting

Wat is het?

Toepasselijke EU-regelgeving; informatiepositie gemeenten; online onderzoek door gemeenten; online ordehandhaving; samenloop met NIS-2; verdeling verantwoordelijkheden bij digitale ontwrichting, -incidenten en -crisis. Versterking digitale weerbaarheid en snel herstelvermogen.

Gemeenten worden geconfronteerd met online aangejaagde ordeverstoringen, waarbij er via sociale media oproepen worden gedaan, en mensen zich snel kunnen organiseren om de openbare orde te verstoren. Om digitale veiligheid in de gemeentelijke samenleving naar een hoger plan te tillen is een sterke informatiepositie over en inzicht nodig in maatschappelijk relevante processen in de gemeente en duidelijkheid over de rolverdeling bij crises. Voorbeelden hiervan zijn: kaders voor mogelijke gemeentelijk online onderzoek, de online bevoegdheden van het lokaal bestuur en de voorbereiding op digitale crisis en ontwrichting. We werken een digitaal veiligheidsstelsel in relatie tot het fysieke veiligheidsstelsel verder uit. Het denken over digitale veiligheid wordt verder geïntegreerd met de reguliere denkbeelden over veiligheid. Netwerkpartners zijn bekend, communicatie met partners is duidelijk en ingericht; de samenwerking met VR versterkt, gericht op een snel herstel bij digitale verstoringen met fysieke gevolgen, -incidenten en -crises. Een lokaal integraal informatiebeeld is nodig om als gemeentebestuur te kunnen handelen.

Weerbare inwoners/ ondernemers

Wat is het?

Informatiepositie gemeenten; preventie cybercrime, online fraude, verdeling verantwoordelijkheden/handlingsperspectief

Cybercrime en cyber-enabled crime zijn groeiende zorgen binnen het veiligheidsbeleid in de stad. Verschillende vormen van criminaliteit vinden online plaats, zoals bankfraude of kindermisbruik. In de bestrijding van deze digitale en gedigitaliseerde criminaliteit is inzicht nodig in het lokaal cybercriminaliteitsbeeld en is het van belang dat de verantwoordelijkheden en rolverdeling tussen gemeente, politie en Openbaar Ministerie helder zijn vastgesteld. Een eerste aanzet daartoe is gegeven voor de zogeheten 'cyberdriehoek'.

Leiderschap en professionalisering digitale veiligheid

Wat is het?

We versterken het leiderschap en ondersteunen gemeenten om beter grip te krijgen op de breedte van digitale veiligheid en het voor bestuurders relevante handlingsperspectief. Met intervisie en gerichte trainingen helpt VNG verschillende gemeentefunctionarissen om onderling de rollen te versterken, kennis te delen en te reflecteren over opgedane ervaringen.

Arbeidskrachte digitale veiligheid

Wat is het?

We ontwikkelen een aanpak voor de arbeidsmarktcrachte: we koppelen stagairs aan onderzoeksopdrachten naar effectiviteit en opschaling, We laten de stagiairs de good practices ook bij andere gemeenten beproeven.

De capaciteit op cybersecurity en digitale OOV is schaars zowel bij gemeenten, voor onderzoek, bij beleid, als bij realisatie. Het project Arbeidskrachte organiseert stages en trainee-opdrachten op digitaliseringsvraagstukken in digitale veiligheid, cybersecurity, privacy en digitale openbare orde en veiligheid. Het gaat om stage- en traineeopdrachten bij gemeenten en bij de VNG zelf.

3. KANSEN BENUTTEN

A. Koppeling met domeinen

Koppeling met sociaal domein

- **Zorg**
- **Sociale zekerheid** (inzet op bestaanszekerheid, terugdringen armoede en schulden)
- **Arbeidsmarkt** (verbetering samenwerking in de arbeidsmarktregio's)

Wat is het?

Het sociaal domein is volop in beweging. Een gezonde en inclusieve samenleving voor alle generaties is en blijft het doel. Wij maken voor het Integraal Zorg Akkoord (IZA), het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) en de propositie De Winst van het Sociaal Domein bewuste keuzes over de rol van de gemeente in de (preventieve) zorg, de bestaanszekerheid en het versterken van de (regionale) arbeidsmarkt. Gemeenten hebben invloed op de relevante

uitvoeringsketens door proactieve agendering en samenwerking. Op alle terreinen geldt: digitaal waar dat past, persoonlijk contact waar dat moet.

Koppeling met fysiek domein

Leefomgeving (Omgevingswet, Interbestuurlijk Programma Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving)

Wat is het?

Grootschalige wijziging van de dienstverlening rondom vergunningverlening bij ruimtelijke vraagstukken, waarbij het ingangsjaar 2024 pas de start is van een majeure transitie in dit deel van de dienstverlening van gemeenten.

Randvoorwaarden: Agenda digitale infrastructuur

Wat is het?

De uitrol van glasvezel en 5G is een randvoorwaarde voor een connectievere maatschappij. Dit biedt economische kansen voor het buitengebied maar is een coördinatie-opgave voor gemeenten in de inpassing in de bebouwde omgeving.

Koppeling met andere domeinen

(democratie, veiligheid, gemeentefinanciën, gemeenterecht, arbeidszaken en andere thema's binnen fysiek en sociaal domein)

Wat is het?

In brede zin kan politisering van digitale samenlevingsthema's bewerkstelligd worden door de thema's ook vanuit de inhoudelijke domeinen te benaderen.

B. Datagedreven werken

IBDS (Interbestuurlijke Datastrategie)

Wat is het?

De Interbestuurlijke Datastrategie (IBDS) is het programma van de overheid om het volle potentieel van data bij maatschappelijke opgaven, zowel binnen als tussen domeinen op een ambitieuze en verantwoorde manier te benutten.

Realisatie van VNG-datastrategie: opgevegericht en verantwoord datagebruik Kennisnetwerk Data en Samenleving)

Wat is het?

De VNG Datastrategie richt zich op drie doelen:

- Ondersteunen van gemeenten met datagedreven werken; het delen van ervaringen van gemeenten en opschalen van succesvolle projecten en oplossingen.
- Regie en samenhang voor onze eigen data-projecten; met projecten die gericht zijn op maatschappelijke opgaven, en generieke aspecten.
- Onder de aandacht brengen van de positie en behoeften van gemeenten in interbestuurlijke overleggen.

Informatiepositie versterken

Wat is het?

We helpen de gemeentelijke informatiepositie te versterken. Dat doen we door concrete inhoudelijke informatie op te leveren voor de aanpak van de maatschappelijke opgave, de ontwikkeling van specifieke tools, toepassingen en bijbehorende handreikingen en inzichten over versnellers en kaders voor datagedreven werken.

Datagedreven belangenbehartiging

Wat is het?

Een stevige collectieve informatiepositie stelt ons in staat de belangen van gemeenten beter te behartigen. Door slimme analyses en patroonherkenning zijn we in staat kansen en knelpunten vroegtijdig te signaleren. Omdat we voortbouwen op datasets, kennis en ervaring van de voorgaande jaren zijn we sneller in staat de impact van landelijke wet- en regelgeving in kaart te brengen.

Aanjaagfunctie datagedreven werken (richting maatschappelijke opgaven)

Wat is het?

We stimuleren gemeenten om hun informatiebehoefte helder te krijgen voor het uitvoeren van maatschappelijke opgaven. En we werken aan verbindingen om informatiediensten en toepassingen zoals Datahub Interne Woningbouw Informatie (DIWI) te realiseren.

C. Innovatie

Innovatie-infrastructuur en kennisdeling (o.a. Dutch Societal Innovation Hub)

Wat is het?

Via de innovatie-infrastructuur en kennisdeling leren we om innovatief samen te werken door de missiegedreven aanpak. Innovatie draait niet alleen om technologie, maar juist ook om het ontwikkelen van nieuwe processen en vormen van werken in de organisatie. Via de innovatie-infrastructuur kunnen gemeenten experimenteren & leren (van elkaar).

(Generatieve) AI

Wat is het?

Algoritmen en AI zijn digitale gereedschappen. Ze kunnen een grote bijdrage leveren om de gemeentelijke uitvoeringspraktijk meer inclusief, verantwoord en betaalbaar te maken. Dit geeft gemeenten een groot belang om een sturende rol te nemen bij de wijze waarop deze technologie vorm krijgt in concrete toepassingen, zoals in meertalige chatbots die inwoners helpen of hulp bieden bij het indienen van bezwaarschriften en automatische data-analyses op basis van grote hoeveelheden data.

**Vereniging van
Nederlandse Gemeenten**
Nassaulaan 12
2514 JS Den Haag
+31 70 373 83 93
info@vng.nl
september 2024

